

TÁRSADALMI JELZŐRENDSZEREK: AZ AMERIKAI MODELL

BEVEZETÉS

A 2001. szeptember 11-én végrehajtott terrortámadás alapjaiban változtatta meg az amerikai belbiztonsági gondolkodást. A folyamatosan változó biztonsági környezet a veszélyek és fenyegetések olyan új dimenzióját nyitotta meg, amely pusztán rendvédelmi, nemzetbiztonsági eszközökkel már nem volt kezelhető. Az amerikai felségterületen végrehajtott terrorcselekmények katalizátorként szolgáltak a változáshoz, a terrorizmus elleni küzdelem az Amerikai Egyesült Államok (a továbbiakban: USA) kiemelt feladata lett, George W. Bush elnök meghirdette a terrorizmus elleni háborút.¹

A terrortámadások felkészületlenül érték az országot, amely levonta a tanulságokat: a belföldi biztonság helyzetének felülvizsgálatát a feltárt hiányosságok kiküszöbölése követte. A bevezetett intézkedések a kormányzati struktúra átalakítását, valamint a rendőri szervek közötti együttműködés és információáramlás javítását,² egyben az ország terrorizmus elleni küzdelmének új megközelítését eredményezték. A terrorizmus fenyegetésére kidolgozott nemzeti válaszlépések megteremtették az amerikai belbiztonsági kihívásokra adaptált társadalmi jelzőrendszer jogi és funkcionális kereteit.

Nemzetközi szinten a terrorizmus elleni küzdelemben a megelőzési tevékenység fokozatos térhódítása figyelhető meg. A 21. század új veszélyeire, kihívásaira Magyarországon is reflektálni kell, a meglévő hagyományos szakmai tudást a nemzetközi jó gyakorlatok alapján új ismeretekkel, képességekkel és eljárásokkal kell kiegészíteni annak érdekében, hogy az ország felkészülten nézzen szembe a fejlődő nemzetbiztonsági fenyegetésekkel, és alkalmazkodjon a változásokhoz. Az amerikai társadalmi

¹ „A világ összefogott, hogy egy új és másfajta háborút vívjon, a 21. század első, és reméljük, egyetlen háborúját. Háborút indítunk mindazok ellen, akik a terror exportálására törekkenek, és háborút indítunk azok ellen a kormányok ellen, amelyek támogatják vagy menedéket nyújtanak nekik.” *Global War on Terror*. Online: www.georgewbushlibrary.gov/research/topic-guides/global-war-terror.

² MARAS 2016: 205.

jelzőrendszer tanulmányozása a magyar rendvédelmi szervek és nemzetbiztonsági szolgálatok számára is új ismeretekkel szolgálhat.

A BELBIZTONSÁGI MINISZTERIUM SZEREPE

Az USA-n belüli terrortámadások megelőzése, továbbá az ország terrorizmussal szembeni sebezhetőségének csökkentése a létrehozott Belbiztonsági Minisztérium (Department of Homeland Security, a továbbiakban: DHS) legfőbb prioritása lett.³ A minisztérium az összetett fenyegetettségi környezet folyamatos fejlődésére adott válaszként az USA egész területén a „könyörtelen ellenálló képesség”⁴ (*relentless resilience*) kultúrájának megteremtésére törekszik. Az ellenálló képesség célzott kialakítása a kockázati tényezők, viselkedési formák azonosítása, a közvélemény bevonására kidolgozott stratégiák, valamint az információmegosztási mechanizmusok révén történik.

A társadalmi jelzőrendszer kiépítése és működtetése szempontjából központi szerep hárul a DHS-re, amelynek egyik fontos stratégiai célkitűzése a közösségek terrorizmusra és célzott erőszakra (*targeted violence*) való felkészültségének fokozása.⁵ A minisztérium felfogásában a belbiztonság az egész társadalomra kiterjedő törekvés, amely a szövetségi minisztériumoktól és ügynökségektől kezdve minden egyes polgárra kiterjed.⁶ A DHS felvilágosító tevékenységének célja, hogy az állampolgárok alkalmazkodjanak az „új normához”, ahol a terrorizmus kockázata a nemzeti tudat része, és a lakosság képezi a terrorista tevékenységekkel szembeni első védelmi vonalat.⁷

³ Homeland Security Act of 2002, Chapter 1 Subchapter 1 – Executive department; mission § 111.

⁴ Department of Homeland Security 2019a: 1.

⁵ Department of Homeland Security 2019b: 5–6.

⁶ „[B]elbiztonságunk közös felelősség. Csak az »egész nemzetre kiterjedő megközelítés« hozhatja el számunkra a szükséges biztonsági és ellenálló képességi szintet. [...] a Belbiztonsági Minisztérium – sőt, az egész szövetségi kormány és a hadsereg – önmagában nem képes biztonságot nyújtani. A valódi biztonsághoz az egész társadalom elkötelezettségére van szükség, amelyben a kormány, a bűnüldöző szervek, a magánszektor és a lakosság egyaránt szerepet játszik.” *State of America’s Homeland Security Address*. Online: www.dhs.gov/archive/news/2011/01/27/state-americas-homeland-security-address.

⁷ Department of Homeland Security Cybersecurity and Infrastructure Security Agency 2020: 49.

Közösségi és egyéni megelőzésre épülő megközelítés

Az USA-ban a terrormegelőzést az eltérő adottságok és helyi sajátosságok figyelembevételével helyi szinten hajtják végre.⁸ A szövetségi kormány csupán kiegészíti, nem pedig helyettesíti az állami és helyi reagálást, ahogy a *Nemzeti belbiztonsági stratégia* (*National Strategy for Homeland Security*) fogalmaz: „minden eseményt a lehető legalacsonyabb joghatósági szinten kell kezelni.”⁹ A 9/11 utáni korszakban egyre nagyobb felelősség hárult a helyi szintű¹⁰ rendvédelmi szervekre, amelyek meglévő bűnüldözési feladataik mellé új szerepeket és elvárásokat kaptak: immár a terrorizmus elleni küzdelemmel kapcsolatos kibővített szerepkörrel is meg kellett küzdeniük.¹¹

Az USA-ban a terrorizmus elleni fellépés összehangolt erőfeszítés, deklaráltan közös nemzeti érdek. A megelőzés optimális célja egy biztonságos és ellenálló nemzet, amely felkészült egy esetleges terrortámadás megakadályozására. A kormány terrorellenes, belbiztonsági szakpolitikáját közvetítő stratégiákat nemzeti szinten határozták meg, amelyeket a szövetségi szint hathatós közreműködésével a helyi szervek töltenek meg tartalommal, vagyis a Belbiztonsági Ágazat¹² (*Homeland Security Enterprise*) globálisan gondolkodik, de lokálisan cselekszik. Az amerikai integrált belbiztonsági megközelítés az egyéni és a közösségi felelősséget is a belbiztonsági célok szolgálatába állítja, melyben a bűnmegelőzés felelőssége is megosztott, a társadalom minden rétegét érinti.¹³ A kötelezettség kereteit a *Nemzeti belbiztonsági stratégia* egyértelműen kijelöli: „a belbiztonság közös felelősség, amely a partnerségek alapjára épül. A szövetségi, állami, helyi és törzsi kormányok, a magán- és nonprofit szektor, a közösségek és az egyes polgárok mindannyian

⁸ „Az Egyesült Államok kormánya gyakran nincs a legjobb helyzetben ahhoz, hogy felismerje vagy kezelje azokat a problémákat, amelyek először helyi szinten merülnek fel.” The White House 2021: 21.

⁹ The White House 2007.

¹⁰ Az amerikai a világ egyik legdecentralizáltabb rendőrségi rendszere, az országban működő mintegy 18 000 rendőri szerv többsége csak lazán kapcsolódik egymáshoz, a rendvédelem helyi, állami és szövetségi szinten is tevékenykedik. BANTON–BRODEUR 2021.

¹¹ CHAPMAN 2002.

¹² A belbiztonságban érintett kormányzati és nem kormányzati szervezeteket jelenti, beleértve a szövetségi, állami, helyi és törzsi kormányzati tisztviselőket, a magánszektor képviselőit, akademikusokat és más politikai szakértőket. Homeland Security Act of 2002.

¹³ Ahogy a DHS honlapján is olvasható: „az amerikaiak mindannyian osztoznak a nemzet biztonságáért viselt felelősségben, és mindig tisztában kell lenniük az Egyesült Államokban elkövetett terrortámadás fokozott kockázatával, valamint azzal, hogy mit kell tenniük.” Lásd *National Terrorism Advisory System*. Online: www.dhs.gov/national-terrorism-advisory-system.

közös célokkal és felelősséggel – valamint elszámoltathatósággal – rendelkeznek a haza védelmében.”¹⁴

A nyilvánosság bevonása a terrorizmus megelőzésébe

A lakosság a bűnüldöző szervek egyik legjobb információforrása lehet, azonban az információk megszerzése a közösségi elkötelezettség kialakítása és a bizalom növelése nélkül nem lehetséges.¹⁵ A nyilvánosság bevonásán alapuló megelőzés a tudatos társadalomra épít, amelynek tagjai képesek felismerni a terrorizmus jeleit. A rendőri felügyelet hatókörének kiterjesztésével az állampolgár terrorizmus elleni küzdelemben betöltött feladata, hogy legyen éber, továbbá azonosítsa és jelentse a bűnüldöző szervek számára a potenciális terrorizmussal kapcsolatos tevékenységeket.¹⁶ A kívánt eredmény eléréséhez azonban megfelelő ismeretekkel kell rendelkeznie, és tudatában kell lennie, hogy a terrorizmus megelőzése a közösségi biztonság fontos része, amelyben állampolgárként feladata és kötelessége van. A jelzőrendszer hatékony működtetésének tehát alapfeltétele, hogy a lakosság megértse a terrortámadás megelőzésében játszott szerepét.

A rendőrségnek régóta megvannak az eszközei a szabálykövetés és a kívánt magatartásformák kikényszerítésére, az állampolgárok mozgósításához, önkéntes részvételéhez azonban olyan eszközökre van szükség, amelyek az elkötelezettséget és a viselkedésváltozást segítik elő.¹⁷ A bűnmegelőzési célú kampányok tömegkommunikációs stratégiája a hagyományos figyelemfelhívó kampányokhoz hasonló: az a kampány hatékony, amely befolyásolni tudja az egyént, hogy változtasson a viselkedésén, vagy egy bizonyos cselekvésre ösztönöz.¹⁸ A terrorizmus megelőzése esetében is ez a cél: célzott bűnmegelőzési üzenetek révén hatékony csatornát (például terrorizmusellenes forródrót, online bejelentő űrlap, mobiltelefon-applikáció) kell találni az állampolgárok és a közösségek elérésére.

¹⁴ The White House 2007: 4.

¹⁵ Executive Office of the President of the United States 2016: 3.

¹⁶ Department of Homeland Security 2016: 5.

¹⁷ BORAWSKA 2017: 866.

¹⁸ BORAWSKA 2017: 875.

Ha látsz valamit, mondd el® (If you see something, say something®)

A DHS 2010 júliusában indította el¹⁹ a Ha látsz valamit, mondd el® országos figyelemfelkeltő kampányt (#SeeSay, #ProtectYourEveryday), amely a célzott, terrorizmussal kapcsolatos állampolgári információk fogadására és továbbítására dedikált csatornát alakított ki, és egyidejűleg szolgál a tudatosításra, a gyanús tevékenységgel kapcsolatos bejelentések és az állampolgári elkötelezettség előmozdítására. A Nemzeti Felkészültségi Hónap (National Preparedness Month) keretében a DHS szeptember 25-ét a Ha látsz valamit, mondd el® nemzeti tudatossági napnak nyilvánította (#SeeSayDay, #WhyISeeSay).²⁰

A kampány a belbiztonsági politika kiterjesztése, amely az amerikai állampolgárok terrorizmusra utaló magatartásformák és jelek felismerésére történő felkészítése érdekében:

- ♦ felhívja a közvélemény figyelmét a terrorizmus és a belföldi erőszakos szélsőségek jeleire;
- ♦ ráirányítja a figyelmet a gyanús tevékenységek bejelentésének fontosságára;²¹
- ♦ arra ösztönzi a lakosságot, hogy legyen éber a potenciális terrorista tevékenységre utaló jelek tekintetében, és kövesse az állami és/vagy helyi tisztviselők tanácsait.

A kampány arra a feltételezésre épít, hogy a hatékony terrormegelőzés záloga a helyi bűnüldöző szervek, valamint a helyi közösségek és polgárok szoros együttműködése. Alapgondolatát a DHS egyik jelmondata foglalja össze: „A nemzetbiztonság

¹⁹ A kampány és a szlogen jogait eredetileg a Fővárosi Közlekedési Hatóság (Metropolitan Transportation Authority – MTA) birtokolja, amely a terrorizmus és bűnözés elleni erőfeszítéseikhez licencelte a DHS részére. Lásd *If You See Something, Say Something® Rules and Restrictions*. Online: www.dhs.gov/see-something-say-something.

²⁰ A 2022. évi tudatossági nap alkalmából kibocsátott videóban a minisztérium a gyanús tevékenységek bejelentésének elősegítésére azt ajánlja az éber polgárnak, hogy az erre kijelölt, helyben használt telefonszámot mentse el a telefonjában, hogy ezáltal is javítsa a felkészültségét, valamint hívja fel erre családtagjai, ismerősei figyelmét is. Lásd *If You See Something, Say Something® #SeeSayDay*. Online: www.dhs.gov/see-something-say-something/seesay-day.

²¹ *If You See Something, Say Something® Public Awareness Video*. Online: www.dhs.gov/nationwide-sar-initiative-nsi/if-you-see-something-say-something-public-awareness-video.

a szülőváros biztonságával kezdődik.”²² A kampány a gyanús tevékenységek azonosítása során a külsőségek helyett a viselkedésre helyezi a hangsúlyt, vagyis nem a faji, etnikai hovatartozás, nem, vallás, szexuális irányultság vagy nemi identitás a gyanús tevékenység kritériumai, a lakosságnak a gyanús viselkedést és helyzeteket kell jelentenie az 5W²³ módszer segítségével. Az 5W az észlelés pontos bejelentéséhez szükséges öt kérdés kezdőbetűiből alkotott rövidítés: *Kit láttál? Mit láttál? Mikor láttad? Hol történt? Miért gyanús?*

Amerika Vízi Őrsége (America's Waterway Watch)

A 9/11-es terrortámadásokat követően az USA Parti Őrsége²⁴ (U.S. Coast Guard, a továbbiakban: USCG) is felismerte a tengerészeti és a kedvtelési célú hajózási iparágak, továbbá a lakosság aktív partnerként történő bevonásának szükségességét. A program a nemzeti tengeri belbiztonsági felvilágosító és tudatosságnövelő erőfeszítés része, célja a tengeri területek biztonságának és védelmének növelése, valamint a lakosság ösztönzése, hogy legyen éber, fokozottan figyelje és jelentse a gyanús személyeket és tevékenységeket.

A kezdeményezés arra a feltételezésre épül, hogy aki sok időt tölt a vízen vagy annak közelében, észreveszi a nem megszokott, oda nem illő, nemzetbiztonsági veszélyt jelentő gyanús tevékenységeket. Az USCG javaslata az éber polgár számára, hogy ne avatkozzon közbe, de kísérelje meg feljegyzésben rögzíteni a megfigyelt személy vagy jármű paramétereit. A lakossági észleléseket az USCG honlapján gyakorlati példákkal és konkrét esetleírásokkal is segítik, az azonosítást a SETS

²² „A nemzetbiztonság a szülőváros biztonságával kezdődik, és a közösségeinket fenyegető veszélyekkel szembeni erőfeszítéseink akkor a leghatékonyabbak, ha a helyi bűnüldöző szervek vezetik őket, és szoros együttműködést folytatnak az általuk szolgált közösségekkel és polgárokkal.” *Secretary Napolitano Announces New Community-Based Law Enforcement Initiatives in Conjunction with National Night Out*. Online: www.dhs.gov/news/2010/08/03/secretary-napolitano-announces-new-community-based-law-enforcement-initiatives.

²³ Who did you see? What did you see? When you saw it? Where it occurred? Why it's suspicious? *Help Keep Your Community Safe*. Online: www.dhs.gov/see-something-say-something/help-keep-your-community-safe.

²⁴ A DHS nyolc alárendelt ügynökségének egyike, amely felelős az ország belvízi útjainak, kikötőinek biztonságáért és védelméért, az USA partvonaláért, felségvizeiért, védi a lakosságot, a környezetet és az USA gazdasági érdekeit a nemzet kikötőiben, vízi útjain és a nemzetközi vizeken. Lásd *Operational and Support Components*. Online: www.dhs.gov/operational-and-support-components.

(*surveillance – elicitation – tests of security – suspicious behaviour*) betűszó segítségével szemléltetve:

- ♦ felügyelet (*surveillance*): a potenciális célpont lefényképezése, videófelvétel készítése, lerajzolása vagy más módon történő megfigyelése;
- ♦ feltárás (*elicitation*): részletes kérdések feltevése, amelyekkel információkat próbálnak megszerezni;
- ♦ biztonság tesztelése (*tests of security*): valószínűleg a potenciális célpont közvetlen közelében történik, vagy megtámadására irányuló terv részét képezi;
- ♦ gyanús viselkedés (*suspicious behaviour*): a környezethez nem illő vagy nem jellemző viselkedés.

A program ismeretterjesztő, oktatási anyagai (csónakmatricák, poszterek, brosrák) a jelentendő gyanús tevékenységek típusairól nyújtanak példával alátámasztott tájékoztatást. A hajók üzemeltetői, a kikötők és a vízparti vállalkozások számára készített oktatóvideók²⁵ pedig a bejelentés tartalmára és módjára vonatkozó információkat tartalmaznak.

A Kiberbiztonsági és Infrastruktúra Biztonsági Ügynökség (CISA)²⁶ Kiberbiztonsági Tudatossági Programja²⁷

A Kiberbiztonsági és Infrastruktúra Biztonsági Ügynökség programja²⁸ a kiberfenyegetések megértésével kapcsolatos ismeretek növelésére, valamint a biztonságos internethasználat és online viselkedés lakosság körében történő előmozdítására törekszik. Célja a lakosság figyelmének felkeltése és arra ösztönzése, hogy az internetes biztonságot közös felelősségnek tekintsék. A program segíti az online jelenléttel járó kockázatok megértését, és olyan új stratégiákról tájékoztatja az amerikaiakat, amelyek segítik a biztonságosabb kiberhasználati szokások kialakítását, ezáltal fokozottabb online védelmet eredményeznek. A biztonságos kiberkörnyezet megteremtése,

²⁵ Lásd US Coast Guard 2011.

²⁶ CISA: Cybersecurity and Infrastructure Security Agency, Kiberbiztonsági és Infrastruktúra Biztonsági Ügynökség. A DHS 8 alárendelt ügynökségének egyike, a nemzet kockázati tanácsadója, fő feladata a kibertámadások elleni védekezés nemzeti kapacitásának kiépítése, a nemzet létfontosságú infrastruktúráját érintő kockázatok azonosítása és kezelése. Department of Homeland Security (2023): Operational and Support Components. Online: <https://www.dhs.gov/operational-and-support-components>.

²⁷ Cybersecurity Awareness Program: Kiberbiztonsági Tudatossági Program.

²⁸ A korábban STOP. THINK. CONNECT.™ néven futó kampányt a CISA 2021-ben nevezte át.

valamint a kibertudatos online jelenlét elősegítése érdekében a program számos forráshoz biztosít hozzáférést²⁹ az amerikaiak számára.

Erőszakos szélsőségesség elleni küzdelem

A CVE³⁰ a DHS tevékenységének kiemelt cselekvési területe,³¹ amely a 2021. január 6-án végrehajtott, Capitolium elleni támadást követően kapott lendületet. Minden olyan kezdeményezést magában foglal, amely alkalmas az erőszakos szélsőségességgel kapcsolatos tudatosság növelésére, fellép a terrorista toborzással szemben, vagy a radikalizálódáshoz vezető úton történő beavatkozásra irányul. A DHS CVE-megközelítése ideológiától független, az erőszakos szélsőségesség minden formájára vonatkozik.

A CVE során a minisztérium a helyi közösségek erejét és bevonását hangsúlyozza: a tájékozott és felkészült közösségek jelenthetik a legjobb védelmet a terrorista ideológiákkal szemben. A CVE jegyében megalkotott stratégiai végrehajtási terv³² a helyi partnerek megerősítését tűzte ki célul, ennek megfelelően kiemelt cselekvési területe a helyi közösségek bevonásának és támogatásának fokozása. A terv a CVE átfogó megközelítése, amely két kulcsfontosságú alapgondolatra épül: (1) a helyi közösségek jelentik a megoldást az erőszakos szélsőségességgel szemben, továbbá (2) a megelőzés során figyelembe kell venni az egyes közösségek helyi dinamikáját.

A terv a küzdelem három szintjét különbözteti meg:

- ♦ *Szövetségi szint:* az egész kormányzatra kiterjedő megközelítés érdekében a DHS mellett több szövetségi minisztérium és ügynökség összehangolt munkájára épít. A szövetségi kormány szerepe, hogy összefogja és támogassa a helyi közösségi erőfeszítéseket.
- ♦ *Helyi szint:* a helyi szervezetek vannak a legjobb helyzetben ahhoz, hogy megelőítsék a radikalizálódás és az erőszakra való mozgósítás kockázatának kitett egyéneket. A helyi közösség az, amely a legnagyobb valószínűséggel képes

²⁹ A CISA weboldalán a Kiberbiztonsági Tudatossági Program erőforrásai az érdekeltek széles körére specializált, testre szabott tartalommal nyilvánosan hozzáférhetők. Online: www.cisa.gov/resources-tools/programs/cisa-cybersecurity-awareness-program.

³⁰ CVE: *countering violent extremism*, erőszakos szélsőségesség.

³¹ Mayorkas belbiztonsági miniszter a belföldi erőszakos szélsőségességet „nemzeti prioritású területként” határozta meg, amely már a DHS szervezetében is megjelent, ezért munkacsoportot állított fel, amely több területen is hiányosságokat fogalmazott meg, és ajánlásokat tett. *DHS Releases Report on Internal Review of Domestic Violent Extremism*. Online: www.dhs.gov/news/2022/03/11/dhs-releases-report-internal-review-domestic-violent-extremism.

³² Executive Office of the President of the United States 2016.

kezelni az erőszakos szélsőséges mozgatórugóit, vagy beavatkozni a radikalizálódás folyamatába, ezért a helyi önkormányzatok és a helyi bűnüldöző szervek által kialakított rendőri és közösségi tájékoztatási mechanizmusokra támaszkodik.

- ♦ *Egyéni szint:* azokra az egyénekre helyezi a hangsúlyt, akik az erőszakos szélsőséges jeleket tapasztalják a közvetlen környezetükben élőként. A megelőzés ezen szintjén a szövetségi kormány feladata, hogy a helyi közösségekkel együttműködve kidolgozza a bejelentések elősegítésére szolgáló modelleket.³³

Nemzeti terrorelhárítási stratégia

A stratégia a radikalizálódás megelőzése érdekében a helyi megoldások oktatással és erőforrásokkal történő támogatására fókuszál, emellett kiemelt feladatként kezeli a lakossági bejelentéseket mint korai figyelmeztető rendszert.

A radikalizálódás és a terroristatoborzás elleni küzdelem jegyében megfogalmazott további megelőzési irányok:

- ♦ közösségi elkötelezettség és bizalom növelése, a közösségek bevonása a megelőzésbe;
- ♦ a radikalizálódás és a terroristatoborzás dinamikájára történő figyelemfelhívás;
- ♦ a helyi partnerek felvilágosítása, képzése, szerepük fokozása;
- ♦ a radikalizálódás felismerésére, kezelésére irányuló civil kezdeményezések támogatása.³⁴

A Helló ereje (Power of Hello)

Az imaházak elleni célzott erőszakos cselekmények elleni fellépés és a jövőbeli eseményekre történő felkészülés elősegítése a CISA kiemelt prioritása. Útmutatójában³⁵ átfogó biztonsági stratégiát dolgozott ki, amelyben a jövőbeli támadások megelőzése és következményeinek csökkentése érdekében a 2009 és 2019 közötti időszakban történt 37 célzott erőszakos incidens esettanulmányainak elemzése alapján feltárt tendenciák tapasztalatait összegezte.

A CISA a biztonság holisztikus megközelítését javasolja, és a biztonsági helyzet javítása érdekében gyakorlati tanácsokat és ajánlásokat fogalmaz meg az imaházak

³³ Executive Office of the President of the United States 2016: 1–14.

³⁴ The White House 2018: 21–22.

³⁵ Mitigating Attacks on Houses of Worship 2020.

számára. A *Helló Ereje* elnevezésű üdvözlési protokoll³⁶ ajánlott elemei: (1) Mosolyogj. (2) Vedd fel a szemkontaktust. (3) Mutakozz be. (4) Kérdezz. (Például: „Üdvözlöm, először jár itt?”. „Keres valamit vagy valakit konkrétan?”) A protokoll a kapcsolatfelvétel és a megfelelő szavak alkalmazásának hatékonyságát hangsúlyozza, és a tudatosság elősegítésére az OHNO-megközelítést ajánlja, amellyel segítséget nyújt az alkalmazottaknak a gyanús viselkedés megfigyeléséhez és értékeléséhez, továbbá képessé teszi őket a potenciális kockázat csökkentésére vagy segítségkérésre: Figyeld meg (*Observe*) → Kezdeményezz egy Hellót (*Initiate a Hello*) → Irányítsd a kockázatot (*Navigate the risk*) → Kérj segítséget (*Obtain help*).

A RÖGTÖNZÖTT ROBBANÓSZERKEZETEK ELLENI KÜZDELEM

A bombakészítési anyagokkal kapcsolatos tudatossági program

A CISA és a Szövetségi Nyomozóiroda (Federal Bureau of Investigation – FBI) partnerségében megvalósuló országos kezdeményezés a magánszektor robbanóanyag-prekurzor³⁷ vegyszerek és robbanószerkezetek illegális felhasználásával kapcsolatos tudatosságának és a gyanús tevékenységek bejelentésének előmozdítására törekszik. A BMAP³⁸ program tájékoztató, képzési és tudatosságnövelő tevékenységet folytat, és a terrorcselekmény tervezési szakaszában történő beavatkozás érdekében az anyagok beszerzésére és a bombaépítési szakaszra koncentrál. Célja a bombakészítési anyagokhoz és a robbanóanyag-prekurzor vegyszerekhez történő hozzáférés korlátozásán, értékesítésének korai felderítésén túl az éber és tájékozott érdekelt felek hálózatának kiépítése, akik, mint a nemzet „szeme és füle”, az IED³⁹-ellenes küzdelem első védelmi vonalát alkotják.

³⁶ Mitigating Attacks on Houses of Worship 2020: 52.

³⁷ Robbanóanyag-prekurzor: Olyan vegyi anyag, amely felhasználható robbanószerkezetek illegális előállítására. Publications Office of the European Union 2021.

³⁸ BMAP: Bomb-Making Materials Awareness Program, Bombakészítési anyagokkal kapcsolatos tudatossági program.

³⁹ IED: *improvised explosive device*, rögtönzött robbanószerkezetek.

Gyűjtőpont Művelet (Operation Flashpoint)

A CISA és az FBI közös tájékoztató és tudatosságnövelő kampánya a BMAP egyik legfontosabb pillére, amely a gyanús tevékenységek önkéntes bejelentésének előmozdítására szolgál. A kampány a vállalkozások (például barkács- vagy szépségápolási cikkeket árusító üzletek), az alkalmazottak és a lakosság fokozott szerepvállalására épít. Alapgondolata, hogy a vállalkozások árukészlete tartalmazhat olyan termékeket, amelyek hétköznapi háztartási termékekből készült IED-ek, prekursor vegyszerek vagy eszközalkatrészek készítéséhez használhatók fel. Célja a rosszindulatú felhasználás céljából történő beszerzés megelőzése, korai felderítése, a gyanús tevékenységek azonosítása és az észrevételek bejelentésének elősegítése. A kampány személyes felvilágosítás és a BMAP-program révén ingyenes útmutatást, oktatóvideókat⁴⁰ és képzési forrásokat bocsát rendelkezésre.

A hatékony motiválás, a figyelemfelhívás, a partneri kapcsolatok kialakítása a DHS tudatosító tevékenységének kulcsfontosságú elemei, amelyek együtt, egymás hatását erősítve vezethetnek a terrortudatos állampolgári attitűd kialakulásához, közvetve a bejelentések számának emelkedéséhez, végső soron egy terrorcselekmény megelőzéséhez.

Az amerikai modell

Az USA-ban nincs a terrorizmus elleni küzdelem minden szegmensét lefedő univerzális stratégia, az ország változatos elnevezésekkel, a terrorelhárítás különböző területeire fókuszáló, egymás mellett párhuzamosan létező stratégiákat alkotott meg. A nemzeti terrorellenes stratégiák a kormányzati struktúra és rendvédelem decentralizált jellegére épített terrormegelőzési modellt eredményeztek. A centralizált megközelítést alkalmazó modell figyelembe veszi és ellensúlyozza a decentralizált felépítésből adódó lokalizált rendvédelem sajátosságait. Erősségként épít a helyi közösségek összetartó erejére és az állampolgárok partnerként történő bevonására, amelyhez programokat dolgoz ki, továbbá lakossági tudatosságnövelő kampányokat és cselekvésre ösztönző, figyelemfelhívó üzeneteket alkalmaz. A lakossági kampányok a nemzeti programokban megfogalmazott megelőzési szándék közvetítő közegei, a célzott megelőzési üzenetek pedig felerősítik és kiterjesztik a kampány hatókörét.

⁴⁰ A *Be Vigilant* képzési videósorozat oktatóvideói azokra a hétköznapi tárgyakra hívják fel a figyelmet, amelyek bombakészítésre alkalmas anyagként is használhatók. CISA 2021.

Az amerikai nemzeti stratégiák a mindenkori szövetségi kormány terrorizmus-sal kapcsolatos aktuális szakpolitikájának lenyomatai, amelyek – bár a cél elérése érdekében eltérő megközelítést alkalmaznak – alapelveikben megegyeznek, így főbb jegyeik mentén szintetizálhatók, és világosan kirajzolják az USA nemzeti terrormegelőzési koncepciójának elméleti kereteit.

Az amerikai modell lényegi ismérvei az alábbi főbb sarokpontok mentén foglalkozhatók össze:

- ♦ a terrorizmus elleni harc közös nemzeti felelősség, a társadalom minden rétegét érinti;
- ♦ alapja a minden veszélyt és az egész közösséget magába foglaló komplex megközelítés;
- ♦ célja az állampolgárok tudatosságtól cselekvésig történő elmozdítása;
- ♦ három fő területe: figyelemfelhívás, képzés, bizalom erősítése;
- ♦ a megelőzés a helyi szint elsődleges feladata;
- ♦ az állampolgárok alkotják a terrorellenes küzdelem első védelmi vonalát.

A tudatosító programok és kampányok segítik a lakosságot a terrorizmus elleni küzdelem elsajátításában, céljuk az éber, tájékozott állampolgár „kinevelése”, aki készen áll arra, hogy kivége részét a saját és a nemzet biztonságát fenyegető veszélyek leküzdéséből. Az állampolgár megelőzésben betöltött feladata kettős: (1) saját személyi biztonsága javítása érdekében az éberség kultúrájának kialakítása, (2) a terrorizmus elleni küzdelemben történő részvétel jegyében pedig a potenciális terrorizmussal kapcsolatos tevékenységek azonosítása és jelentése.

Az amerikai modell nem elégszik meg az absztrakt terrormegelőzési céllal, vagyis a lakossági figyelemfelhívás eredményeként jelentkező éberségi kultúra kialakításával, hanem azt meghaladva a megelőzési tevékenységet új szintre emeli. Az állampolgárt potenciális áldozati szerepköréből kiemeli, és a terrorizmus elleni küzdelem résztvevőjeként konkrét belbiztonsági célok szolgálatába állítva azok tudatos alakítójává teszi, aki ezáltal passzív kívülállóból aktív cselekvővé válik, ami kézzelfogható bűnüldözési, nemzetbiztonsági eredményekkel jár. A modell eredményeként szinergiahatás érvényesül, egyrészt a tudatosítás és az ismeretek növelése az állampolgár egyéni védelmi szintjét emeli, ami az áldozattá válás esélyét csökkenti, ezáltal nemzetbiztonsági és rendészeti erőforrásokat szabadít fel, másrészt a terrorizmus elleni küzdelemben történő proaktív részvétel a megelőzési tevékenység hatékonyságát növelő tényezőként jelentkezik.

ÖSSZEGZÉS

Az összetett és sokrétű terrorfenyegetés a 9/11-es terrorcselekmények óta eltelt több mint 20 évben átalakult. Napjainkban az USA-ban a legnagyobb veszély nem az országhatárokon kívülről érkezik. A legsürgetőbb belbiztonsági fenyegetést a faji vagy etnikai indíttatású hazai erőszakos szélsőségesek, az önjelölt milíciák és a kibertér fizikai és technológiai veszélyei jelentik.⁴¹

A belbiztonsági veszélyek és kockázatok komplex rendszerként való kezelése megköveteli a gyors változás és alkalmazkodás képességét, amiben a terrorizmus elleni fellépés átalakítása és az erőforrások változó fenyegetésekhez igazítása jelentheti a megoldást, amely nagy valószínűséggel tovább formálja az amerikai terrormegelőzést és a kiépített társadalmi jelzőrendszer működését. Bár a terrorizmus elleni küzdelem megvalósítását szolgáló eszközrendszer változhat, a mögötte álló humán tényező szerepe megkérdőjelezhetetlen, hiszen a terrorfenyegetés preventív kezelésére irányuló törekvés, benne az egyes állampolgár fokozott szerepvállalására építő kollektív biztonsági kultúra léte az USA-ban megingathatatatlannak látszik.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BANTON, Michael Parker – BRODEUR, Jean-Paul (2021): Decentralized Police Organizations. *Britannica*, 2021. december 17. Online: www.britannica.com/topic/police/Decentralized-police-organizations
- BORAWSKA, Anna (2017): The Role of Public Awareness Campaigns in Sustainable Development. *Economic and Environmental Studies*, 17(4), 865–877. Online: <https://doi.org/10.25167/ees.2017.44.14>
- CHAPMAN, Robert et al. (2002): *Local Law Enforcement Responds to Terrorism. Lessons in Prevention and Preparedness*. Washington, D.C.: U.S. Department of Justice Office of Community Oriented Policing Services. Online: <https://portal.cops.usdoj.gov/resourcecenter/content.ashx/cops-w0125-pub.pdf>
- CISA [@CISAgov] (2021): BMAP PSA1 – Vigilant Neighbor. *YouTube*, 2021. szeptember 4. Online: www.youtube.com/watch?v=uXizEiKPBco
- Department of Homeland Security (2016): *National Prevention Framework*. Online: www.fema.gov/sites/default/files/2020-04/National_Prevention_Framework2nd-june2016.pdf
- Department of Homeland Security (2019a): *Strategic Framework for Countering Terrorism and Targeted Violence*. Online: www.dhs.gov/sites/default/files/publications/19_0920_plcy_strategic-framework-countering-terrorism-targeted-violence.pdf
- Department of Homeland Security (2019b): *The DHS Strategic Plan Fiscal Years 2020–2024*. Online: www.dhs.gov/sites/default/files/publications/19_0702_plcy_dhs-strategic-plan-fy20-24.pdf

⁴¹ GERSTEIN 2021.

- Department of Homeland Security Cybersecurity and Infrastructure Security Agency (2020): *Mitigating Attacks on Houses of Worship Security Guide*. Online: www.cisa.gov/resources-tools/resources/mitigating-attacks-houses-worship-security-guide
- Executive Office of the President of the United States (2016): *Strategic Implementation Plan For Empowering Local Partners To Prevent Violent Extremism In The United States*. Online: www.dhs.gov/sites/default/files/publications/2016_strategic_implementation_plan_empowering_local_partners_prev.pdf
- GERSTEIN, Daniel M. (2021): *Charting a Strategic Path Forward for DHS in an Evolved Threat Landscape*. Online: www.rand.org/pubs/commentary/2021/09/charting-a-strategic-path-forward-for-dhs-in-an-evolved.html
- MARAS, Marie-Helen (2016): *A terrorizmus elmélete és gyakorlata*. Budapest: Antall József Tudásközpont.
- Mitigating Attacks on Houses of Worship* (2020): Online: www.cisa.gov/resources-tools/resources/mitigating-attacks-houses-worship-security-guide
- Publications Office of the European Union (2021): *A robbanóanyag-prekurzorok forgalmazása és felhasználása*. Online: <https://eur-lex.europa.eu/HU/legal-content/summary/marketing-and-use-of-explosive-precursors-from-31-january-2021.html>
- The White House (2007): *National Strategy for Homeland Security*. Online: www.dhs.gov/xlibrary/assets/nat_strat_homelandsecurity_2007.pdf
- The White House (2018): *National Strategy for Counterterrorism*. Online: www.dni.gov/index.php/features/national-strategy-for-counterterrorism
- The White House (2021): *National Strategy for Countering Domestic Terrorism*. Online: www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2021/06/National-Strategy-for-Countering-Domestic-Terrorism.pdf
- US Coast Guard [@U.S.CoastGuard] (2011): *Americas Waterways Watch*. *YouTube*, 2011. május 26. Online: www.youtube.com/watch?v=Sb3KyYR4_rk

Egyéb források

- Homeland Security Act of 2002. Online: www.dhs.gov/sites/default/files/2023-11/03_0116_hr_5005_enr.pdf